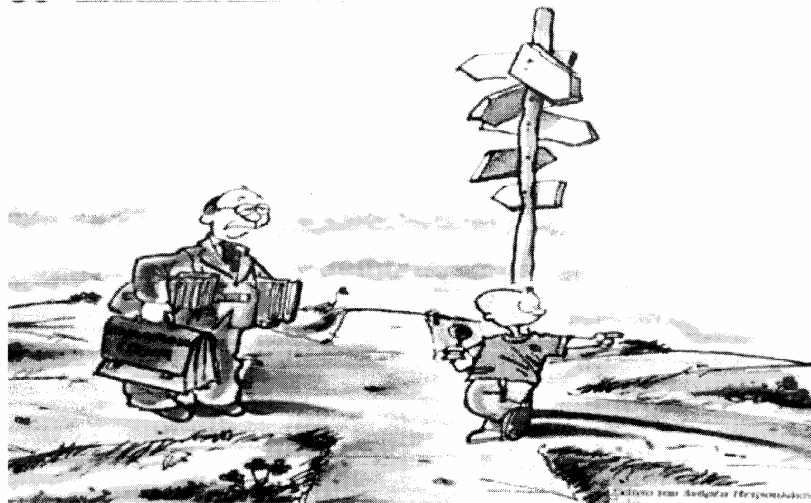

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ &
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

**Ηλεκτρονική παρουσίαση των Πρακτικών του
3^{ου} ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ**

Επιμέλεια: Νικόλαος Ζούκης - Θεόδωρος Μητάκος

ΑΘΗΝΑ 7, 8 & 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2002
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥΠΟΛΗ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Φορείς οργάνωσης του συνεδρίου
Οργανωτική επιτροπή
Πρόγραμμα συνεδρίου Αθηνών
Θεματικές ενότητες

Αυτοαντίληψη και Αναγνωστική Ικανότητα Μαθητών Δ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου

Των:

Εμμανουήλ Κολιάδη, Κώστα Μυλωνά,
Εμμανουήλ Α. Κουμπιά, & Βικτωρίας Βάρφη

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη καταγράφουν ένα ερευνητικό πρόγραμμα που αφορά στις αναγνωστικές δυσκολίες των μαθητών της Δ΄ τάξης του δημοτικού σχολείου καθώς και στους παράγοντες που σχετίζονται με αυτές. Η αναγνωστική ικανότητα και κατά συνέπεια οι αναγνωστικές δυσκολίες είναι μέρος του φάσματος των μαθησιακών δυσκολιών και μπορούν να αποτελέσουν βασικό παράγοντα σχολικής αποτυχίας του παιδιού. Στην πρώτη φάση του ερευνητικού προγράμματος, αξιολογήθηκαν οι αναγνωστικές δυσκολίες μαθητών της Δ΄ τάξης του δημοτικού σχολείου από το ευρύτερο λεκανοπέδιο του Νομού Αττικής. Εξετάστηκε η συσχέτιση των δυσκολιών αυτών με το φύλο, την ηλικία, τη σχολική επίδοση και το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας. Η αναγνωστική ικανότητα των μαθητών του δείγματος αξιολογήθηκε με το Τεστ Ανίχνευσης της Αναγνωστικής Ικανότητας Τάφα. Στη δεύτερη φάση του ερευνητικού προγράμματος, μελετήθηκε η σχέση ανάμεσα στις αναγνωστικές δυσκολίες των ανωτέρω μαθητών με την αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση τους. Στόχος αυτής της φάσης ήταν η αποτύπωση των παραγόντων που συνθέτουν την αυτοαντίληψη των μαθητών και η αυτοεκτίμηση τους. Η αυτοαντίληψη - αυτοεκτίμηση των μαθητών του δείγματος αξιολογήθηκε με το ερωτηματολόγιο ΠΑΤΕΜ II (Πώς Αντιλαμβάνομαι Τον Εαυτό Μου). Η αποσαφήνιση της σχέσης αναγνωστικών δυσκολιών και αυτοαντίληψης κρίνεται σημαντική για την εκπαιδευτική πράξη και μπορεί να μας παρέχει πολύτιμο υλικό στο σχεδιασμό ψυχοπαιδαγωγικών προγραμμάτων για την αντιμετώπιση των αναγνωστικών δυσκολιών.

Λέξεις κλειδιά: Αναγνωστική Ικανότητα, Αυτοαντίληψη, Σχολική Ικανότητα, Σχέσεις με Συνομηλίκους, Αθλητική Ικανότητα, Φυσική Εμφάνιση, Διαγωγή - Συμπεριφορά, Αυτοεκτίμηση, Σχολική Επίδοση, Μορφωτικό Επίπεδο Γονέων

Σύντομη Εισαγωγή στην Προβληματική της Έρευνας

Η πολυπλοκότητα της αναγνωστικής λειτουργίας και η μεγάλη σημασία της ως μέσου επικοινωνίας, απόκτησης γνώσεων, επαγγελματικής επιτυχίας του ατόμου, καθώς και οι συσχετίσεις της με συναισθηματικο-γνωστικές λειτουργίες όπως η αυτοαντίληψη έχει αναγνωρισθεί από πολύ νωρίς, ιδιαίτερα στο χώρο της εκπαίδευσης. Η χαμηλή αναγνωστική επίδοση, που παρατηρείται σε αρκετούς μαθητές σχολικής ηλικίας αποτελεί παράγοντα κινδύνου, ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε σχολική αποτυχία, απόρριψη από τους δασκάλους και τους συμμαθητές τους, χαμηλή αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση, προβλήματα συμπεριφοράς, σχολική εγκατάλειψη, ανεργία και παραπρωματικότητα (National Institute for Literacy, 1998).

Ανάγνωση δεν είναι απλά η διαδικασία αποκωδικοποίησης και κατανόησης του γραπτού μηνύματος. Πολλές φορές οι αναγνωστικές δυσκολίες των μαθητών δεν προέρχονται από κακή λειτουργία των γνωστικο-νευροφυσιολογικών μηχανισμών επεξεργασίας του λόγου, αλλά επειδή αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως μη ικανά άτομα για να τα καταφέρουν. Η αυτοαντίληψη επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ο μαθητής αντιμετωπίζει το μαθησιακό υλικό καθώς και τις εμπειρίες της επιτυχίας ή αποτυχίας, που με τη σειρά τους επηρεάζουν την αυτοεκτίμησή του.

Η αυτοαντίληψη είναι η γνωστική πλευρά της έννοιας του εαυτού και αντιπροσωπεύει μια δήλωση, μια περιγραφή ή μια πεποίθηση του ατόμου για τον εαυτό του (Μακρή-Μπότσαρη, 2001). Σύμφωνα με τον Higgins (1987), το σύνολο των αυτοαντιλήψεων του ατόμου περιλαμβάνει τρεις όψεις: α) τον πραγματικό εαυτό (actual self), β) τον ιδανικό εαυτό (ideal self), και γ) τον δεοντικό εαυτό (ought self). Πλήθος ερευνών υποστηρίζουν την άποψη ότι οι μαθητές που έχουν θετική εικόνα του εαυτού παρουσιάζουν υψηλότερη σχολική επίδοση (Συγκολλίτου, 1997· Chapman, Lambourne & Silva, 1990) και συγκεκριμένα έχει

διαπιστωθεί η συσχέτιση της αυτοαντίληψης-αυτοεκτίμησης με διάφορες ικανότητες του μαθητή (π.χ. σχολική επίδοση, αναγνωστική ικανότητα, κ.ά).

Στην παρούσα έρευνα εξετάζεται η σχέση αυτοαντίληψης-αυτοεκτίμησης και αναγνωστικής ικανότητας παιδιών σχολικής ηλικίας. Σύμφωνα με τα ευρήματα των σχετικών μελετών αναμένουμε ότι τα άτομα με υψηλή αυτοαντίληψη είναι καλοί αναγνώστες, ενώ αντίθετα τα άτομα με χαμηλή αυτοαντίληψη δεν τα καταφέρνουν καλά στην ανάγνωση. Η σχέση ανάμεσα στην αναγνωστική ικανότητα και την αυτοαντίληψη είναι μια σχέση αλληλεπίδρασης αφού όπως προκύπτει από τα πορίσματα των σχετικών ερευνών η θετική αυτοαντίληψη επιδρά στις σχολικές επιδόσεις και ιδιαίτερα στην ανάγνωση ενώ ταυτόχρονα η ικανοποιητική αναγνωστική ικανότητα του μαθητή ενισχύει την αυτοαντίληψή του.

Μέθοδος

Δείγμα

Τα δεδομένα της έρευνας συνελέγησαν από 9 δημοτικά σχολεία (Δ' τάξη) του ευρύτερου λεκανοπεδίου του Νομού Αττικής. Οι μαθητές και μαθήτριες του δείγματος ήταν χρονολογικής ηλικίας 108 ως 119 μηνών. Συγκεκριμένα συμμετείχαν 164 μαθητές, 82 αγόρια και 82 κορίτσια. Σε ότι αφορά στο μορφωτικό επίπεδο των γονιών των μαθητών του δείγματός μας, το 42,7% από τις μητέρες και 37,2% από τους πατέρες έχουν τελειώσει μερικές τάξεις του δημοτικού έως και το λύκειο, ενώ το 57,3% και 62,8% αντίστοιχα έχουν ανώτερη ή ανώτατη μόρφωση ή είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου. Οι μαθητές του δείγματός μας ήταν ελληνικής καταγωγής και δεν προέρχονταν από δίγλωσσες οικογένειες.

Μέσα συλλογής δεδομένων

Για την αξιολόγηση της Αναγνωστικής Ικανότητας των μαθητών χορηγήθηκε ομαδικά το Τεστ Ανίχνευσης της Αναγνωστικής Ικανότητας (Τάφα, 1995) που έχει σταθμιστεί για τον ελληνικό πληθυσμό για τις ηλικίες των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου (Α' έως και Ε'). Για την αξιολόγηση της Αυτοαντίληψης-Αυτοεκτίμησης των μαθητών χορηγήθηκε ομαδικά το Ερωτηματολόγιο Self-Perception Profile for Children (Harter, 1985), στην ελληνική του έκδοση «Πώς Αντιλαμβάνομαι Τον Εαυτό Μου II, ΠΑΤΕΜ II», προσαρμοσμένο και σταθμισμένο στην Ελλάδα σε μαθητές Δ', Ε' & Στ' τάξεων δημοτικού (Μακρή-Μπότσαρη, 2001).

Ευρήματα

Περιγραφική προσέγγιση

Η ερευνητική στρατηγική που ακολουθήσαμε είναι κυρίως συναφειακού τύπου. Για τις μετρήσεις της αναγνωστικής ικανότητας υπολογίστηκαν για το σύνολο των μαθητών του δείγματος τα Τυπικά Πηλικά (z-τιμές). Τα πηλικά αυτά χρησιμοποιήθηκαν περαιτέρω, μέσω μετατροπής τους στην περαιτέρω δευτερογενή κλίμακα των IQ-τιμών, στις συναφειακές αναλύσεις.

Για το συνολικό δείγμα των 164 μαθητών της Δ' τάξης, ο μέσος όρος αναγνωστικής ικανότητας ήταν 32,41 και η τυπική απόκλιση ήταν 7,56, δηλαδή, οι μαθητές του δείγματος απάντησαν, κατά μέσο όρο, σωστά σε περίπου 32 από τα 42 ερωτήματα του τεστ Τάφα, ενώ το κεντρικό 50% του συνολικού δείγματος συγκέντρωσε 29-37 βαθμούς. Έτσι το 82,3% των μαθητών του δείγματος βρέθηκε να έχει αναπτύξει επαρκώς τις λειτουργίες της ανάγνωσης, ενώ το 17,7% από αυτούς έχει αναγνωστικές δυσκολίες.

Συναφειακή προσέγγιση

Υπολογίστηκαν οι δείκτες συνάφειας (Pearson r) ανάμεσα στην αναγνωστική ικανότητα των 164 μαθητών του δείγματος και των έξι κλιμάκων-παραγόντων του ερωτηματολογίου ΠΑΤΕΜ II, πέντε από τις οποίες αποτυπώνουν ισάριθμους επιμέρους τομείς αυτοαντίληψης (σχολική ικανότητα, σχέσεις με συνομηλικούς, αθλητική ικανότητα, εξωτερική εμφάνιση, διαγωγή-συμπεριφορά) και μία η οποία αξιολογεί την αυτοεκτίμηση. Επίσης υπολογίστηκαν συνάφειες μεταξύ των δεικτών αυτοαντίληψης-αυτοεκτίμησης και αναγνωστικής ικανότητας με άλλες εκπαιδευτικές παραμέτρους (επίδοση στη γλώσσα, στα μαθηματικά, μορφωτικό επίπεδο γονιών) (Πίνακας 1).

Παρατηρήθηκαν ικανοποιητικές θετικές συνάφειες της αναγνωστικής ικανότητας των μαθητών του δείγματος με τους επιμέρους τομείς της αυτοαντίληψης: α) σχολική ικανότητα, β) σχέσεις με συνομηλικούς και γ) διαγωγή-συμπεριφορά και την αυτοεκτίμηση. Σε ό,τι αφορά στους επιμέρους τομείς της αυτοαντίληψης «αθλητική ικανότητα» και «εξωτερική εμφάνιση»,

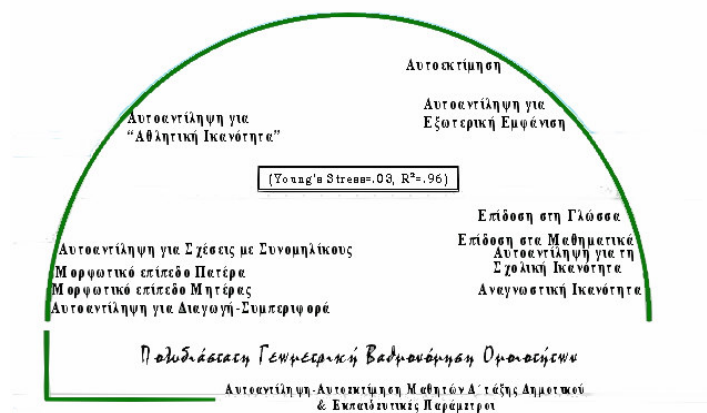
οι συνάφειες με την αναγνωστική ικανότητα ήταν θετικές αλλά ιδιαίτερα χαμηλές. Σε ό,τι αφορά στη σχέση μεταξύ της αναγνωστικής ικανότητας με άλλες εκπαιδευτικές παραμέτρους, παρατηρήθηκαν υψηλές θετικές συνάφειες της αναγνωστικής ικανότητας με την επίδοση των μαθητών στη γλώσσα και τα μαθηματικά και μέτρια-χαμηλή θετική συνάφεια με το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας. Με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα, η αντίστοιχη συνάφεια ήταν ιδιαίτερα χαμηλή.

Πιν. 1. Ενδοσυνάφειες (Αυτοαντίληψη-Αυτοεκτίμηση, Εκπαιδευτικές παράμετροι).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Μορφωτικό Επίπεδο Πατέρα	1										
2. Μορφωτικό Επίπεδο Μητέρας	0,72	1									
3. Επίδοση στη Γλώσσα	0,23	0,28	1								
4. Επίδοση στα Μαθηματικά	0,21	0,29	0,58	1							
5. Αναγνωστική Ικανότητα	0,19	0,26	0,72	0,56	1						
6. Σχολική Ικανότητα	0,11	0,15	0,32	0,29	0,34	1					
7. Σχέσεις με Συνομηλίκους	0,06	0,12	0,33	0,25	0,37	0,44	1				
8. Αθλητική Ικανότητα	0,10	0,13	0,12	0,10	0,10	0,49	0,33	1			
9. Εξωτερική Εμφάνιση	-0,03	0,01	0,23	0,18	0,21	0,36	0,47	0,46	1		
10. Διαγωγή-Συμπεριφορά	0,23	0,22	0,30	0,31	0,32	0,51	0,44	0,44	0,40	1	
11. Αυτοεκτίμηση	0,11	0,10	0,31	0,23	0,29	0,52	0,52	0,61	0,48	0,60	1

Σε ό,τι αφορά στις σχέσεις μεταξύ των δεικτών αυτοαντίληψης-αυτοεκτίμησης με εκπαιδευτικές παραμέτρους, παρατηρήθηκαν ικανοποιητικές θετικές συνάφειες με: α) τη σχολική ικανότητα και την επίδοση στη γλώσσα/μαθηματικά, β) τις σχέσεις με συνομηλίκους, και γ) τη διαγωγή-συμπεριφορά. Η κλίμακα αυτοαντίληψης που αποτυπώνει την αντίληψη των μαθητών για την εξωτερική εμφάνιση, σημείωσε χαμηλή θετική συνάφεια με την επίδοση στη γλώσσα και ακόμη χαμηλότερη με αυτήν στα μαθηματικά. Ως προς το μορφωτικό επίπεδο πατέρα/μητέρας, οι επιμέρους κλίμακες αυτοαντίληψης και η κλίμακα της αυτοεκτίμησης, παρουσίασαν ιδιαίτερα χαμηλές συνάφειες (σχεδόν μηδενικές), με εξαίρεση μόνο την κλίμακα, «διαγωγή-συμπεριφορά».

Πολυδιάστατη Γεωμετρική Βαθμονόμηση Ομοιοτήτων

Σχήμα 1. Αυτοαντίληψη-Αυτοεκτίμηση και Εκπαιδευτικές παράμετροι: Επίλυση σε δύο διαστάσεις

Το τελευταίο στάδιο στη στατιστική ανάλυση βασίστηκε στις ομοιότητες μεταξύ των μετρήσεων και όχι στις συνάφειές τους. Οι μετρήσεις για την αυτοαντίληψη-αυτοεκτίμηση μαζί με την αναγνωστική ικανότητα, το μορφωτικό επίπεδο και τις επιδόσεις στη γλώσσα και τα μαθηματικά αναλύθηκαν σε ένα ενιαίο σύστημα πληροφοριών με σκοπό τον εντοπισμό ομοιογενών συνόλων-ομάδων πληροφοριών, οι οποίες θα απεικόνιζαν τη λειτουργικότητα των ομοιογενών αυτών συνόλων. Χρησιμοποιώντας τη μη-μετρική μέθοδο και υπολογίζοντας για δύο διαστάσεις τη σχετική θέση κάθε μέτρησης, μετά από τριγωνομετρική μετατροπή, καταλήξαμε στις τρεις ομοιογενείς ομάδες μετρήσεων του Σχήματος 1, που επιδέχονται σημαντικών ερμηνευτικών προεκτάσεων.

Συζήτηση

Οι μετρήσεις αναγνωστικής ικανότητας, σχολικής επίδοσης και αυτοαντίληψης των μαθητών για τη σχολική τους ικανότητα έχουν ιδιαίτερα ισχυρές σχέσεις μεταξύ τους. Σκιαγραφούν την άρρηκτη σχέση της αντίληψης των μαθητών για τις επιδόσεις και την ικανότητα τους στα σχολικά μαθήματα (γλώσσα, μαθηματικά) με την αναγνωστική τους ικανότητα, αφού αυτή σήμερα αποτελεί ίσως το βασικότερο παράγοντα σχολικής επιτυχίας και σημαντική δεξιότητα για το σύγχρονο άνθρωπο και την εγγράμματη κοινωνία που ζει και αναπτύσσεται, και προϋποθέτει έρευνα σε διάφορους επιστημονικούς κλάδους με σκοπό την ανάπτυξη της (Συγκολλίτου, 1997· Chapman, et al., 1990).

Ιδιαίτερα ισχυρές ήταν και οι ενδείξεις που πήραμε σε ό,τι αφορά στη σχέση της αυτοεκτίμησης των μαθητών του δείγματος και του επιμέρους τομέα της αυτοαντίληψης «φυσική-εξωτερική εμφάνιση». Πλήθος ερευνών τονίζει το γεγονός ότι ο βαθμός ικανοποίησης που έχουν οι μαθητές για τον εαυτό και τη ζωή –ιδίαιτερα τη σχολική ζωή– συνυφάνεται με την αντίληψη που έχουν διαμορφώσει για το σώμα τους, το πρόσωπό τους και γενικά τη σωματική τους διάπλαση και την εξωτερική τους εμφάνιση και στα δύο φύλα (Olivardia & Pope, 2002).

Τέλος, ο παράγοντας οικογένεια, και συγκεκριμένα το οικογενειακό μορφωτικό υπόβαθρο (μητέρας-πατέρα), φαίνεται να συνδυάζεται ικανοποιητικά –ιδίαιτερα το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας– με δύο επιμέρους τομείς της αυτοαντίληψης: α) «σχέσεις με τους συνομηλικούς», και β) «διαγωγή-συμπεριφορά». Καθώς γνωρίζουμε, οι γονείς αποτελούν τα πρώτα «σημαντικά πρόσωπα» και τα πιο σπουδαία αρχικά πρότυπα στη ζωή των παιδιών τους, με συνέπεια να μεταλαμπαδεύουν σε εκείνα τις στάσεις, τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τις αντιλήψεις τους για το κοινωνικό γίνεσθαι. Είναι η πρώτη κοιτίδα κοινωνικοποίησης και διαμόρφωσης προτύπων συμπεριφοράς για το παιδί. Από την ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας φαίνεται ότι οι περισσότερες έρευνες υποστηρίζουν μια θετική σχέση ανάμεσα στην γενικότερη αυτοαντίληψη των παιδιών με το μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονιών τους (Φλουρής, 1989· Μπάρθα et al., 1982). Ειδικότερα, η σύγχρονη βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η αντίληψη για το βαθμό κοινωνικής αποδοχής του μαθητή από τους συνομηλικούς, καθώς και ο βαθμός στον οποίο ο μαθητής νιώθει ότι συνήθως κάνει αυτό που είναι σωστό και ότι γενικά έχει καλή συμπεριφορά, δηλαδή η αυτοαντίληψη του για τη διαγωγή-συμπεριφορά του, προσεγγίζεται τις περισσότερες φορές σε ισχυρό βαθμό από το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας και γενικότερα τον παράγοντα οικογένεια (οικογενειακή δομή, μορφωτικο-οικονομικό επίπεδο, ειδικοί παράγοντες του οικογενειακού περιβάλλοντος, οικογενειακό υπόβαθρο).

Βιβλιογραφία

- Chapman, J., Lambourne, R., Silva, P. (1990). Some antecedents of academic self-concept: A longitudinal study. *British journal of Educational Psychology*, 60.
- Harter, S. (1985). *Manual for the self-Perception Profile for Children*. Denver, CO: University of Denver Press.
- Higgins, K. (1987). *Adolescent Self-Esteem and the Schools*. U.S., Connecticut: Clearinghouse.
- Μακρή-Μπότσαρη, Ε. (2001). *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Μπάρθα, Κ., Γεώργας, Ι., Παπαθεοφίλου, Ρ., Μιχελογιάννη, Ι., Μακαρόνη, Γ., Μαράτου, Ο., Μίχου, Μ., & Μαντελάκη, Σ. (1982). Η επιρροή των πολιτιστικών παραγόντων στη σχολική απόδοση. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.
- National Institute for Literacy (1998). *Fast facts on literacy & fact sheet on correlational education*. Washington, DC: National Institute for Literacy.

- Olivardia, R., Pope, H. (2002). Body image disturbance in childhood and adolescence. In Castle, David J. (Ed), Phillips, Katharine A. (Ed), Disorders of body image (pp. 83-100). Petersfield, England: Wrightson Biomedical Publishing, Ltd.
- Συγκολλίτου, Ε. (1997). Σχολική επίδοση και αλλαγή στο κοινωνικό κύρος και στην αυτοεκτίμηση των μαθητών. *Ψυχολογία* 4(1), 32-42.
- Τάφα, Ε. (1995). Τεστ Ανίχνευσης της Αναγνωστικής Ικανότητας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Φλουρής, Γ. (1989). Αυτοαντίληψη, σχολική επίδοση και επίδραση γονέων. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.
- Χατζηθεολόγου, Α. (1994). Σχέση Αυτοαντίληψης & Αναγνωστικής Ικανότητας του Μαθητή Δημοτικού Σχολείου. Διδακτορική διατριβή, ΠΤΔΕ, Παν/μιο Αθηνών.